

УДК 027 (477.87)

Н.І.Гуньо, директор Наукової бібліотеки

Ужгородського національного університету

Капітульна 9, м. Ужгород, Україна, 88000

library@univ.uzhgorod.ua

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА БІБЛІОТЕКИ

Аналізуються джерела поповнення фондів бібліотеки виданнями на різних носіях інформації мовами націоналізму.

Сьогодні вузівські бібліотеки займають ведучі позиції у вирішенні глобального завдання побудови інформаційного суспільства. Їх діяльність підпорядкована реалізації базових вимог, вирішальних у трансформації України до інформаційного суспільства, до яких відносяться: формування єдиного інформаційно-комунікаційного простору як частини світової інформаційної інфраструктури, створення системи забезпечення прав громадян на отримання, розповсюдження і використання інформації, задоволення попиту суспільства до інформації, підвищення рівня освіти, науково-технічного і культурного обміну за рахунок розширення регіональної, національної і інформаційної взаємодії.

Ужгородський національний університет (УжНУ) на сьогодні є в Україні вищим навчальним закладом, в якому представники національних меншин (угорці, румуни, словаки і ін.) складають вступні іспити рідною мовою. В УжНУ функціонують: факультет романо-германської філології, на філологічному факультеті – угорське, словацьке, румунське відділення. Зв'язки із закордонними вишами і науковими установами є невід'ємною частиною життя колективу УжНУ [3].

Враховуючи всі ці особливості вузу і саме геополітичне розташування в центрі Європи, Наукова бібліотека УжНУ з перших днів існування будує свою роботу з їх урахуванням.

Бібліотека має досконалий універсальний фонд, сформований за період 63-річного розвитку книгозбірні. Наявний фонд характеризується великим інформаційним потенціалом і є невичерпним джерелом для дослідників, науковців, фахівців різних ділянок знань як в Україні, так і поза її межами.

Книжковий фонд відділу іноземної літератури становить понад 170 тис. примірників книг, журнальний – понад 60 тис. примірників 19 іноземними мовами. Значна частина фонду – релікти, видані у другій половині XIX століття угорською, чеською, німецькою та іншими європейськими мовами і пов'язані з історією Англії, Франції... балканських та скандинавських народів. Цікавими і важливими для науковців та студентів є книги, більшість яких побачила світ ще у XIX столітті і присвячена історії Угорщини, Словаччини, Румунії, проблемам педагогіки, літературному процесу, етнографії, фольклору, розвитку культури і мистецтва, медицині [2].

Для оперативного використання інформації Науковою бібліотекою і Центром гунгарології при УжНУ був підготовлений бібліографічний покажчик "Гунгарологія в Ужгородском государственном университете". Ним користуються як вчені, так і студенти, які вивчають угорську мову, літературу, історію, а також зв'язки України і Угорщини.

Міжнародний книгообмін розглядається на сучасному етапі як одна з форм наукових і культурних зв'язків між країнами, найважливіше бібліотечне джерело придбання іноземної літератури, забезпечуючи оперативною друкованою інформацією про досягнення науки, техніки, культури в різних державах.

До 1992 року Наукова бібліотека УжНУ здійснювала міжнародний книгообмін з 43 бібліотеками та установами семи країн. За станом на 01.01.2009 р. найкращими партнерами Наукової бібліотеки залишилися: Музей української культури у Свиднику (Словаччина), бібліотека Пряшівського університету, Центральна бібліотека університету ім. Лучиан Блага у Клуж-Напоки (Румунія), бібліотека Академії наук Угорщини та Національна бібліотека ім. Сечені [4].

Бібліотека в порядку книгообміну отримує різноманітну наукову літературу, підручники, монографії, художню літературу. З наукової літератури – це цінні видання з історії, етнографії, мовознавства та літературознавства. І хоча механізм такого книгообміну поки що досить ускладнений, ми маємо намір його продовжувати та розвивати, адже йдеться про популяризацію не тільки видань Закарпаття, але й української книги взагалі.

Наукові збірники видань Музею української культури у м. Свиднику та літературно-мистецький і публіцистичний журнал "Дукля" (Словаччина) бібліотека отримує з 1957 року. В журналі друкуються літературно-критичні статті українських письменників Пряшівщини, а також праці викладачів УжНУ. Студенти українського та словацького відділень філологічного факультету, а також викладачі історичного факультету є постійними читачами журналу.

Якщо в 1992 році бібліотека отримувала в рік 211 книг, 221 журнал, відправляла за кордон понад 54 примірники літератури, то сьогодні надходження іноземної літератури зменшилося майже у сім разів і з кожним роком зменшується [4]. Таке скорочення надходжень пояснюється наступними факторами: відмова партнерів від книгообміну через фінансові труднощі; перехід деяких наукових установ на видання періодичних видань в електронній версії; відсутність підляг для бібліотек на ввезення в Україну іноземних видань, невиконання бібліотекою своїх партнерських домовленостей про співпрацю.

Потрібно відновити втрачені зв'язки, які можливі лише за умов державної підтримки щодо фінансування, подолання митних бар'єрів та спрощення порядку ввезення в Україну книг.

Через відсутність коштів бібліотека здійснює книгообмін в односторонньому порядку. Співпраця з Словацьким та Угорським консульствами допомагає, в деякій мірі, вирішити цю проблему: література передається за кордон через консульських працівників або науковців університету, які їдуть у відрядження. В 2008 р. через Словацьке консульство

передано 18 примірників книг для Державної наукової бібліотеки, м. Пряшів, з якою, “виходячи із взаємних добросусідських інтересів України і Словаччини, посилення міжнародних зв'язків, сприятливих можливостей для співпраці, керуючись намірами сприяти зміцненню дружби, розвитку науки, зокрема в галузі україністики..., освіти“, уклали договір про співпрацю в науковій і культурній галузі.

Особливим попитом у наших партнерів користуються книги з історії України, монографії з питань культури, української мови, проблем екології та ін. Науковці університету мають прекрасну можливість представити свої праці в фондах університетів зарубіжних країн.

Складовою частиною фондів є дарунки, як джерело отримання іноземних видань. Так, наприклад, для надання змоги навчатися студентам на факультеті словацької мови та літератури Інститут словацької мови ім. Л.Штура, Інститут словацької літератури та Інститут світової літератури подарували бібліотеці 300 примірників фахових книг словацького мовознавства, літературознавства, фольклористики та історії Словаччини, Товариство книголюбів (Угорщина) передало для угорського відділення 969 примірників книг, відділ Угорської культури (Будапешт) – 838 примірників, бібліотека Академії наук Угорщини – 13 компакт-дисків з історії Угорщини, фольклору, літературної критики, етнографії та художньої літератури, Національна бібліотека ім. Сечені – 6 томів “Енциклопедії історії угорської культури”, “Тлумачний словник угорської мови” в 2-х томах, видавнича спілка Угорщини – близько 1000 примірників, серед яких “Педагогічна енциклопедія” в 30-ти томах, “Збірка угорських поетів XVIII ст.” в 11-ти томах, енциклопедія “Угорські письменники. Життя і діяльність” в 15-ти томах, Клужський університет (Румунія) – 1250 книг для румунського відділення [4].

Міжнародні благодійні і інші фонди – перспективне джерело фінансування бібліотек. У 2003 році бібліотека виграла грант на суму 300 тис. форинтів, про що одержано підтвердження з відділу грантів для вищих навчальних закладів при Міністерстві освіти Угорщини, який сприяє міжнародному співробітництву у галузі науки і культури. На виділені кошти закуплено літературу на угорській мові: підручники, наукові видання, довідники, словники.

З 2008 року Наукова бібліотека УжНУ почала співпрацювати з Повітовим музеєм Сату Марє (Румунія) за програмою Phare Румунія – Україна “Культурна спадщина як науковий та виховний потенціал у міжнародному контексті”. Творча співпраця проводиться головним чином у галузі карпатознавства, дослідження минулого та сучасного закарпатських українців, угорців, румун, словаків, німців та ін. Дослідникам з Румунії надавалися поради про найцінніші книги та інформація про літературу, з якої можна дізнатися про спільну історію Закарпаття та Угочанської жупи, про історію видатних істориків, які писали про наші країни.

Співробітництво між двома установами дає можливість спільно обробити та створити електронний каталог (українською та румунською мовами) для студентів, дослідників, наукових студій щодо спільної історичної спадщини Румунії та України, історії Карпатського регіону.

Крім того, продовжуються контакти з питань вивчення та впровадження інноваційного досвіду, організації стажування, оцифрування румунських рукописів XV-XIX ст. (оцифровано 130 книг).

Важливе місце у міжнародному співробітництві займають наукові конференції. З метою вивчення досвіду зарубіжних бібліотек і обміну досвідом співробітники бібліотеки приймали участь у конференціях: м. Пряшів – присвячена О.Духновичу, м. Будапешт – присвячена нацменшинам, і виступали з доповідями (наприклад, м. Будапешт – “Гунгарологія в Ужгородському національному університеті”); у презентації персональної бібліографії проф. Романа М. та поета Лазорика Ф., вихідців із Закарпаття, – на запрошення Державної наукової бібліотеки, м. Пряшів (Словаччина). Під час кожної поїздки для бібліотеки безкоштовно передається велика кількість друкованих видань. Перебуваючи за кордоном, наші співробітники вільно спілкуються угорською, словацькою мовами, що підвищує імідж бібліотеки і України в Європі.

Успішна робота бібліотеки була б неможлива без тісної співпраці з усіма кафедрами та підрозділами університету, Гунгарологічним центром та Центром словакістики при УжНУ, без допомоги і підтримки з боку ректорату, які допомагають вирішувати найскладніші завдання і підтримують наші ініціативи.

Розвиток міжнародного співробітництва в бібліотечно-інформаційній сфері є одним із чинників успішного входження бібліотечно-інформаційного ресурсу у Європейський простір. Наявність Інтернету, електронної пошти, власних WEB-сайтів, рекламно-інформаційних проспектів і т.д. дає можливість бібліотекам спілкуватися не тільки з бібліотеками, музеями, науковими закладами в Україні, але й з усім світом. Розширення просторових кордонів змінює статус бібліотеки в суспільстві. Сьогодні без комп'ютерних технологій і без чітко налагодженої системи комунікацій не може існувати ні одна бібліотека.

На WEB-сторінці Наукової бібліотеки УжНУ (<http://libuzhnu.brinkster.net>) представлена повна інформація про бібліотеку та ресурси, інформація повнотекстових баз даних е-журналів зарубіжних видавництв за проєктом INTAS.

Основою комунікаційного середовища для реалізації міжнародної бібліотечної співпраці в будь-якому регіоні світу є Інтернет. У сучасних умовах ця мережа сприяє створенню єдиного бібліотечного комунікаційного середовища, яка підпорядковує процеси автоматизації і комп'ютеризації бібліотек правилам мережі Інтернет з урахуванням інтенсивного розвитку останнього. Найпопулярніші і найперспективніші для міжнародного бібліотечного співробітництва сервіси: WWW (World Wide Web), у середовищі яких можливо використання новітніх аудіо-, відео- та мультимедіа-технологій для організації теле-, та відеоконференцій, дистанційного навчання тощо [1].

Електронна пошта є основним комунікаційним каналом для міжбібліотечних контактів та документообігу, а також при проведенні міжнародного книгообміну. Для цього створюються списки документів, запропонованих для книгообміну, які пропонуються партнерам. На основі цих

списків оперативно узгоджуються книгообмінні операції. А це означає – наближення в роботі до вищих стандартів. Листування, списки пропозицій, поточна інформація здійснюється нами в електронній формі. Електронна адреса Наукової бібліотеки УжНУ – library@univ.uzhgorod.ua.

Основною службою бібліотеки, що реалізує функції міжнародного книгообміну, є міжбібліотечний абонемент. Автоматизація МБА дозволить вдосконалити традиційну діяльність через підвищення оперативності виконання багатьох операцій. Однією з популярних форм або послуг автоматизованої системи МБА стає електронна доставка документів, яка в міжнародній бібліотечній практиці вже формується в окрему галузь міжнародного книгообміну. Проте, тут вишикає багато запитань: наприклад, правових, економічних. Стандарти і технології Інтернет дозволяють дотримуватись і таких вимог, як конфіденційність, цілісність інформації при передачі по каналах зв'язку та ін. Таким чином, проблеми стандартизації стають найважливішими на початковому етапі впровадження електронної доставки документів у діяльність бібліотек [1].

Сьогодні, коли розвиваються зв'язки між країнами в різних сферах життя, змінюються функції і образ самої бібліотеки, яка перетворюється в культурний, освітній і інформаційний центр суспільства. Для книгозбірні, що обслуговує більше 12000 користувачів різних національностей проблемним залишається поповнення фондів книгами та періодикою їхніми рідними мовами. Тому, Наукова бібліотека Ужгородського національного університету шукає нові підходи і рішення проблем комплектування фондів мовами нацменшин не тільки в друкованому, а й в електронному виді на різних носіях інформації, і прагне стати основним джерелом доступу студентів, викладачів, науковців до науково-освітніх надбань світу, інших інформаційних ресурсів.

Бібліографічний список

1. Аль Тавалбех Серхан Ахмед. Міжнародна співпраця бібліотек на базі комп'ютерних технологій: сучасний стан та перспективи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: [спец.] 07.00.08 “Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство”; Харків. держ. акад. / Ахмед Аль Тавалбех Серхан – Харків, 2002. – С. 8 – 10.
2. Байвельман М. Гунгарологія у фондах відділу іноземної літератури Ужгородського державного університету / М. Байвельман // Скарбниця духовності: Науковій бібліотеці Ужгородського державного університету – 50 років: матеріали наук.-практ. конф., 17-18 жовт. 1995 р., м. Ужгород / [редкол.: В.С. Поп (відп. ред.) та ін.] / МО України, Ужгор. держ. ун-т, Наук. б-ка Ужгород. держ. ун-ту. – Ужгород, 1997. – С. 84-86.
3. Долаючи нові висоти: Звіт ректора Ужгородського національного університету проф. М.М. Вегеша за 2007-2008 н.р. / МО і науки України, Ужгород. нац. ун-т. – Ужгород: Говерла, 2008. – С.10.
4. Звіт про роботу Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету за 2003 – 2008 рр.